

ODPORÚČANIA PRE ČINNOSŤ

POD1 - KVALITA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA NA VIDIEKU

a) Aktivity zamerané na podporu ochrany vodných pomerov a vodárenských zdrojov na lokálnej úrovni

Všetky nižšie uvedené aktivity sú realizačného charakteru, k žiadosti je teda nutné doložiť spracovanú projektovú dokumentáciu, resp. podrobný opis činností, resp. iný relevantný dokument (príloha č. 7 žiadosti) s jasným popisom a postupom prác na dosiahnutie cieľa (týka sa napr. čistenia tokov).

Pri podávaní žiadosti, v rámci prílohy č. 7 (projektová dokumentácia, resp. podrobný opis činností, resp. iný relevantný dokument) je potrebné podrobne popísať lokalitu, resp. lokality, kde sa bude predmetná aktivita realizovať – aj s indikáciou, či ide o pozemok obce alebo o pozemok iného vlastníka, popísať technológiu, resp. postup, ktorý bude použitý, výber materiálov, resp. rastlín, prípadne popísať aj činnosti týkajúce sa prípadnej informačnej kampane či výchovno-vzdelávacej aktivity. **Zároveň je potrebné tieto aktivity konzultovať s dotknutými orgánmi** (napr. v prípade postupu pri čistení tokov so správcom vodných tokov, ktorým je u vodohospodársky významných tokov Slovenský vodohospodársky podnik (SVP), u drobných vodných tokov Štátne lesy SR, prípadne stanovisko Štátnej ochrany prírody SR v prípade výskytu vodného toku v chránenom území, atď.) a doložiť ich súhlas (príloha č. 11 žiadosti).

Všetky aktivity musia byť realizované na majetku či pozemkoch, ktoré sú vo vlastníctve obce, resp. v jej prenájme alebo správe.

Charakteristika jednotlivých aktivít:

➤ **Budovanie a rekonštrukcia odberných objektov z povrchových zdrojov a záchytných objektov z podzemných zdrojov (studne, pramene)**

Studničky a pramene môžu byť dôležitým biotopom a miestom rozmnožovania významných a citlivých živočíchov, napr. obojživelníkov. Studničky a ich okolie je potrebné čistiť od zaneseného lístia či zosunutej pôdy. Ak je to nutné, existujúca studnička sa prehĺbi a obloží kameňmi, aby sa v nej voda nezakaľovala. Je vhodné vyložiť kameňom aj dno, aby sa tak zabránilo víreniu jemných častíc, prípadne erózii dna prúdom dopadajúcej vody. Na úpravu je vhodné použiť miestne materiály (drevo, štrk, kamene, lístie). Odtok vody možno upraviť pomocou žliabku alebo rúrky, aby sa voda mohla nabrať aj mimo objektu studničky. Studnička by mala byť v tieni, aby sa v nej nerozmnožovali riasy a iné nežiadúce vodné rastliny. Tam, kde nie je studnička zatiernená skalou alebo stromami, treba nad ňou zhotoviť vhodné prestrešenie, ktoré ju ochráni najmä pred znečistením. V prípade prestrešenia sa vyžaduje minimálne zjednodušená projektová dokumentácia (príloha č. 7 žiadosti), z ktorej bude zrejmý vzhľad studničky, ako aj použitý materiál. **Je dôležité konzultovať postup priebehu projektu čistenia a obnovy studničiek, prameňov a budovanie prístreškov aj s dotknutými orgánmi** (napr. so správcom vodného toku, v prípade lokalizácie studničiek a prameňov v chránenom území je potrebné doložiť stanovisko Štátnej ochrany prírody SR, atď.).

➤ **Čistenie, obnova a ochrana vodných tokov v správe obce**

Ide predovšetkým o čistenie tokov, udržiavanie dna a brehov vodného toku, odstraňovanie nánosov a prekážok tak, aby bol zabezpečený plynulý prietok vody a nehatený odchod ľadu - riadna prevádzka vodnej cesty. Je zakázané meniť smer, pozdĺžny sklon a priečny profil koryta vodného toku, poškodzovať brehy, ťažiť z koryta vodného toku zeminu a ukladať predmety do vodného toku, ktoré môžu ohroziť plynulosť odtoku vody v koryte, zdravie ľudí a ich bezpečnosť, prípadne ukladať takéto predmety na miesta, z ktorých môžu byť splavené do vodného toku. **Je dôležité konzultovať postup priebehu projektu čistenia, obnovy a ochrany vodných tokov aj s dotknutými orgánmi** (napr. so správcom vodného toku).

➤ **Stabilizácia brehov**

Stabilizáciu brehov odporúčame realizovať ekologicky priaznivým, finančne menej náročným riešením - spevňovanie brehov vodných tokov na biotechnickej báze, tzn. výsadbou brehovej vegetácie, prípadne inými ekologickými postupmi, ktoré nie sú veľkým zásahom do okolitého prostredia a aj z hľadiska krajinskej štruktúry a estetiky sú oveľa prijateľnejšie. Ide o výsadbu vlhkomilných druhov drevín, ako sú napr. druhy rodu vŕba (*Salix sp.*), topoľ (*Populus sp.*), jelša (*Alnus sp.*) a pod. Výsadbu je nutné realizovať s pôvodnými druhmi drevín, nepôvodné a invázne druhy rastlín sú neprípustné.

➤ **Obnova mokradí a rašelinísk**

Mokrade mierneho pásma patria medzi ekosystémy s najväčšou produkciou biomasy. Ako príklad môžeme uviesť

zaplavované oblasti. Sú kolískou biologickej diverzity a domovom nespočetného množstva druhov rastlín a živočíchov. Ich význam vychádza z ich funkcií v ekosystéme. Sú to stanovišťa s vysokou biodiverzitou s množstvom druhov organizmov, ktoré majú podiel na udržaní mikroklímy a mezoklímy, pričom výrazne ovplyvňujú kolobeh vody a živín v krajine, kontrolujú eróziu pôdy a sú významnými stabilizátormi ekologického systému krajiny. Sú zásobárňou vody, či zdrojom energetických surovín (rašelina, biomasa rastlín) a zároveň miestom pre rekreáciu, turizmus, vzdelávanie, vedu, osvetu, výchovu a miesto s krajnotvornými kvalitami.

Niektoré typy mokradí, napr. zaplavované lúky, majú funkciu čistiare vody. Rastliny v nich žijúce odčerpávajú živiny z vody pre svoj rast a tým redukovujú ich obsah vo vode. Z vody sa tak odstraňujú aj rôzne organické a chemické látky. Mokrade sú významným prvkom pri regulácii vody v krajine - vyrovnávajú odtok vody. Znižujú maximálne odtoky tým, že počas zrážok vegetácia svojím povrchom zachytáva vodu a uľahčuje tak jej vsakovanie do pôdy. Následne vegetácia zmiernuje obdobia sucha tým, že ochladzuje prostredie. Pri veľkých a dlhotrvajúcich zrážkach mokrade v záplavových územiach chránia krajinu pred povodňami tým, že sa v nich voda rozleje bez toho, aby spôsobovala škody.

Najviac poškodenými ekosystémami sú **rašeliniská**, ktoré poškodila ťažba rašeliny, ich odvodňovanie, eutrofizácia, zalesňovanie, premena na ornú pôdu. Rašeliniská sú špecifickým typom mokrade. Charakterizuje ho trvalo zamokrené prostredie bez prístupu vzduchu, kde sa ukladajú odumreté, nerozložené zvyšky rastlín a tvorí sa rašelina, ktorá je veľkou zásobárňou uhlíka absorbovaného rastlinami z ovzdušia z oxidu uhličitého. Pre rašelinisko je charakteristický výskyt machorastov a ostríc. Sú to najúčinnéjšie suchozemské ekosystémy v ukladaní uhlíka – sú najdôležitejšou dlhodobou zásobárňou uhlíka v suchozemskej biosfére, izolujú a ukladajú atmosférický uhlík po tisíce rokov. Ochrana, obnova a rozumné využívanie rašelinísk sú zásadné a veľmi rentabilné opatrenia na dlhodobé zmiernenie zmeny klímy a zachovanie biodiverzity.

V prípade **starostlivosti o rašeliniská** je vhodné zastavenie nežiaducich sukcesných procesov na jednotlivých rašeliniskách. Oneskorenie regulačného zásahu do procesov sukcesie drevín a bylín sa nepriaznivo prejavuje posilňovaním sukcesných štádií (zhrubnutie koreňov a zapojenie porastov sukcesných drevín) a zvýšením intenzity nepriaznivého vplyvu sukcesných procesov na jednotlivé zložky rašelinísk (zmeny mikroklímy, zmeny chemických vlastností na povrchu rašeliniska opadom a následným rozkladom asimilačných orgánov, zmeny vodného režimu odoberaním pôdnej vlhkosti koreňovým systémom sukcesných drevín a bylín, zatienenie vegetácie rašelinísk). Okrem toho, že takýto oneskorený zásah je technicky a finančne náročnejší, jeho realizáciou už v mnohých prípadoch nie je možné vzhľadom na dlhodobý nepriaznivý vplyv sukcesie navrátiť rašelinisku požadovaný stav (stav pred nástupom sukcesných štádií). Regenerácia takýchto plôch rašelinísk je oveľa komplikovanejšia a pomalšia. Vzhľadom na silnú koreňovú a kmeňovú výmladkovosť sukcesných drevín (osika, breza, vŕba) dochádza k rýchlej regenerácii nežiaducich porastov. Náklady na realizáciu opatrenia je veľmi ťažko vyčíslieť, pretože závisia od typu prác, použitého materiálu a veľkosti územia.

Zastavenie nežiaducich sukcesných procesov na rašeliniskách je možné okrem pravidelného kosenia tiež pomocou pastvy, pričom je dôležité správne zaťaženie plochy dobytkom. Nesprávne zaťaženie môže spôsobovať nadmerné stláčanie a zhutňovanie pôdy, príliš nízky počet zvierat nebude v dostatočnej miere redukovať expanzívne vysoké trávy a naopak príliš vysoký počet môže viesť k zvyšovaniu eutrofizácie prostredia.

V súvislosti so **starostlivosťou o mokrade** je potrebné zvoliť vhodný manažment, pričom v rámci manažmentových zásahov môžeme definovať tzv. odporúčané a zakázané činnosti, prípadne je možné ponechať bezzásahový režim (napr. na lokalitách s výskytom drevín, hniezdiacich vtákov a pod.).

V prípade odporúčaných zásahov je to najmä kosenie. Na kosenie zamokrených plôch sa neodporúča využívať ťažkú techniku. Na veľmi malých lokalitách sa uprednostňuje ručné kosenie, no nemožno ho používať na veľkých územiach. Rozsiahle plochy podmáčaných lúk a slatinných rašelinísk sa kosia ľahkými, zvyčajne malými mechanizmami, ktoré sú prispôbené prostrediu. Špecificky sú upravené aj pneumatiky vozidiel (nízky tlak, zdvojené kolesá). Po kosení sa biomasa z plochy odstraňuje. Mulčovanie je povolené krátkodobo, ako obnovná metóda, ale taktiež bez použitia ťažkých strojov, ktoré by utláčali vlhkú pôdu.

Zo zakázaných činností sa nie vždy odporúča hnojenie alebo pasenie hospodárskych zvierat. Nevhodná pastva a hnojenie môže viesť k degradácii druhového zloženia biotopu a pôd.

V prípade mokradí a rašelinísk je v prvom rade potrebná ochrana biotopov, starostlivosť o ne, prípadne obnova vodného režimu už poškodených ekosystémov. Pri samotnej obnove rašelinísk sa kladie dôraz predovšetkým na obnovu vegetačnej pokrývky pozostávajúcej z rastlinných druhov charakteristických pre rašeliniská, opätovné zamokrenie degradovaných plôch zdvihnutím a zastabilizovaním hladiny podzemnej vody.

Pre zvýšenie vodnej hladiny na lokalite sú použité vhodné opatrenia, napr. vytvorenie nárazníkovej zóny s mokradnou vegetáciou nad rašeliniskom, ktorá zachytáva vodu a umožňuje jej pravidelné prietoky. Pri obnove vrchovísk sa používa aj technika odkrytia vrchnej vrstvy pôdy. Odstráni sa tým preschnutá vrstva rašeliny so zvýšeným obsahom živín a zároveň sa dostane podzemná voda na povrch.

V prípade **ochrany a starostlivosti o mokradňové spoločenstvá** je potrebné:

- ponechávať toky v prirodzenom stave, zabrániť ich regulácii a odvodňovaniu mokradí,
- udržiavať jestvujúce, prípadne obnovovať mŕtve a slepé ramená na riekach a potokoch,
- budovať nové maloplošné jazierka a rybníčky,
- zabezpečiť pravidelné čistenie vodných nádrží od nánosov bahna, štrku a piesku,
- zabezpečiť pravidelné čistenie vodných tokov od nánosov – ak sa takýmto opatrením veľmi prehĺbi dno toku, môže to mať negatívny dopad na odvodnenie mokradí v blízkosti,
- na brehoch vodných tokov je potrebné ponechávať dostatok brehovej vegetácie,
- zvyšovať podiel pôvodných drevín,
- ponechávať brehové porasty vo forme lužných lesíkov,
- odstraňovať invázne druhy v lesných i nelesných mokradiach,
- zabrániť eutrofizácii, vysušovaniu, rozorávaniu a odvodňovaniu mokradňových spoločenstiev,
- zabezpečiť pravidelný manažment vhodne zvolený podľa typu spoločenstva.

Na mokradiach a rašeliniskách je neprípustné odvodňovanie a znižovanie hladiny povrchovej a podpovrchovej vody, zavážanie akýmkoľvek materiálom, zarovnávanie povrchu, výstavba rybníkov, ktoré svojou plochou zaberú viac ako 50 % rozlohy mokrade, iná výstavba zasahujúca do mokrade.

V prípade, že plánujete realizovať obnovu mokradí a rašelinísk je potrebné kontaktovať územne príslušné pracovisko Štátnej ochrany prírody SR (Správu CHKO, Správu Národného parku alebo Regionálne centrum ochrany prírody) a doložiť jeho stanovisko k navrhovaným aktivitám projektu.

Pri niektorých aktivitách v rámci POD1 je možné sa inšpirovať príkladmi adaptačných opatrení v rámci katalógu vybraných adaptačných opatrení na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy vo vzťahu k využitiu krajiny, ktorý je dostupný v pdf formáte na webovej stránke <https://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/starostlivost-o-zivotne-prostredie-3976/zmena-klimy/mitigacia-a-adaptacia.html> .

b) Aktivity zamerané na podporu odpadového hospodárstva:

- Vybudovanie obecného kompostoviska na pozemku patriacemu obci na základe voľne dostupných metodických príručiek,
- Vybudovanie príp. revitalizácia stojísk na zberné nádoby realizované na obecnom pozemku,
- Tlač, propagácia a úspešná implementácia skvalitnenia zberu triedeného odpadu alebo propagácia vzdelávacích aktivít so zameraním na triedený zber odpadov,
- Kombinácia projektov v rámci viacerých činností napr. s revitalizáciou verejného priestranstva.

V rámci danej činnosti nie je podporovaná sanácia a odstraňovanie nelegálnych skládok odpadu. Obec je povinná postupovať podľa rozšíreného zákona 79/2015 Z.z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.